

Aleksandra Antonova, Rositsa Chernokozheva
(Bulgaria, Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences)

A National Conference with International Participation ***The Path of Bulgarian Children and Adolescent Literature***

Abstract: The National Conference with International Participation titled *The Path of Bulgarian Children and Adolescent Literature* was held on 30 June and 1 July 2022 as part of the project *Bulgarian Children and Adolescents Literature in the 20th – 21st Centuries* funded by the Bulgarian National Science Fund (BNSF). The conference and the project continue a 15-year-long tradition of conferences on Bulgarian children and adolescent literature organised by the Institute for Literature at the Bulgarian Academy of Sciences which aim at consolidating the experts in this field and at changing the general perception of this type of literature as one of marginal status. A formal occasion for holding the conference was a series of authors' anniversaries. Scholars from leading educational and scientific institutions took part – researchers from universities, the Sts. Cyril and Methodius National Library and the Institute for Literature at the Bulgarian Academy of Sciences – as well as a number of writers, including bilingual ones such as Elisabeta Georgiev from the Detko Petrov National Library at Dimitrovgrad, Serbia.

Александра Антонова, Росица Чернокожева
(България, Институт за литература, Българска академия на науките)

Национална научна конференция с международно участие **„Пътят на българската литература за деца и юноши“**

На 30 юни и 1 юли 2022 г. в Централната сграда на БАН и Института за литература се проведе Националната научна конференция с международно участие „Пътят на българската литература за деца и юноши“ по проект „Българската литература за деца и юноши XX – XXI в.“, финансиран от ФНИ с дог. № КП-06-Н60/7 от 17.11.2021. В уводните си думи доц. д-р Александра Антонова, ръководител на проекта, представи накратко извършеното през първите шест месеца. Приветствени думи поднесе директорът на Института за литература доц. Пенка Ватова, която отбеляза приемствеността на конференцията и проекта спрямо вече 15-годишната традиция на конференциите по българска детско-юношеска литература, организирани в Института, които консолидират специалистите в тази област и я извеждат от схващането ѝ като маргинална.

Формален повод за провеждане на конференцията бе поредица от годишнини: 140-годишнината от рождението на Георги Райчев и Добри Немиров; 120-годишнината от рождението на Ангел Каралийчев, Матвей Вълев, Светослав Минков, Здравко Сребров, Георги Гогов Константинов, Фани Попова-Мутафова; 110-годишнината от рождението на Яна Язова; 100-годишнината от рождението на Цветан Ангелов и Цилия Лачева; 90-годишнина от рождението на Димитър Инкьов, Марко Ганчев, Георги Струмски и Никола Русев. Участие в работата на конференцията взеха учени от водещи образователни и научни институции като СУ „Св. Климент Охридски“, НБУ, ШУ „Епископ Константин Преславски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, ЮЗУ „Неофит Рилски“,

УНИБИТ, НБКМ, както и писатели, сред които и автори билингви като Елизабета Георгиев от Народна библиотека „Детко Петров“, Цариброд.

Пътят на българската литература за деца и юноши започна своя път на конференцията с критическата си рецепция и особеностите в израстването ѝ на страниците на сп. „Хиперион“, което отбелязва юбилейна 100-годишнина от създаването си. В доклада си „Сп. „Хиперион“ за детската литература“ доц. Огняна Тенева разгледа редица дискусии и полемики на страниците на списанието, основани върху убеждението, че зрелият художествен вкус и въобще интересът към четенето се обуславят още от очарованието на текстовете в детството. В доклада си „Читанката и Христоматията на Каралийчев“ доц. Елена Азманова припомни пътя на детските учебни помагала и поразсъждава върху въпросите как се изгражда литературен канон чрез христоматиите и читанките, и как чрез литературния канон се възпитават християнските ценности на идеалния (детски) свят. Докторант Невена Борисова доразви литературноисторически представи за Ангел Каралийчев в изложението си „Възгледите на Ангел Каралийчев за ценността и мисията на детската литература“, като нарече Каралийчев идеалистичен и интуитивен писател, мистичен дори, който сам се раздвоява в собствената си литература за деца, предназначена и за деца, но и за възрастни.

Предиобедният панел продължи с още имена от поколението на Ангел Каралийчев, сред които акцент бе поставен върху Светослав Минков и продуктивното взаимодействие между авангардните изразни средства и приказната му поетика (в доклада на д-р Ана Костадинова „Модернистът Светослав Минков като приказник“) – взаимодействие, които по-късно в дискусиата обособиха важната тема за потенциала на изразовата еkleктика, за взаимните творчески влияния между приказната, фолклорната и фантастичната образност. Продуктивна е и Светослав-Минковата сатира на езика на приказката – неговите джуджета припомнят амбивалентната си природа в изследването на д-р Боряна Владимирова „Образът на джуджето в приказките на Светослав Минков „Цар Безсънко“ и „Джуджето Тинтирин“: в „Цар Безсънко“ джуджето е добро и приспива лошия цар, а също и помирява животни; в другата приказка Тинтирин е самовлюбено джудже – комунист, което завзема властта и му ръкопляска без причина (през 80-те години революционери в Полша се преобличат като оранжеви джуджета и когато им казват да се махнат, те отвърщат на полицията, че не са хора, а джуджета и не им е забранено да се събират).

Пътят на българската детска литература продължи от сатирата към идеологическата схема на соцреалистическата литература. Идеологическата схема в авантюрните наративи за деца и юноши от 1960-те и 1970-те години бе обект на изследване в доклада на проф. Пламен Антов „Моделът „Деца детективи“, норма и отклонение: Гр. Угаров, Цв. Ангелов“. Докладът се занимава с компонентите на схемата на авантюрната юношеска литература от периода, създадена с дидактични функции, с породените в нея пародии на класическия авантюрен сюжет. В изследването си „Социални роли и екзистенциални хоризонти в лириката на Николай Кънчев за деца“

д-р Надежда Стоянова проследи нееднозначната, проблемна рецепция на произведенията на Николай Кънчев за деца, дългогодишното им недооценяване и negliжиране.

Следобедното заседание на конференцията се завърна към авторите за деца на 30-те години на двадесетия век, като ни въведе в един „женски“ блок от писателки с името и делото на Яна Язова. В доклада си „Детските творби на Яна Язова“ д-р Петър Величков сравни прозата и поезията ѝ за деца с тези за възрастни, отбеляза характерни естетически и тематични взаимопрониквания между фолклорна стилистика и психологизъм, разгледа работата ѝ с „Блок – Мила“ и оригиналния замисъл на книжката „Лица в черти, стихове и колелца“. Присъствието на Яна Язова в пътя на българската лите-

тура за деца бе разширено чрез изследването на доц. Мая Горчева, която проблематизира разделянето на детско и недетско в художествената литература, уникалното „функциониране“ на детето като персонаж и читател. В блока от женски имена в детската литература бяха включени, чрез докладите на доц. Людмила Малинова и докторант Петър Михайлов, още Екатерина Манчева – една от първите жени, творещи литература за деца, Вера Бояджиева-Фол – немска възпитаничка, която пише и преподава, Стефана Цанкова-Стойнова, сестра на Христо Цанков-Дерижан, дейна сътрудничка на сп. „Светулка“, и Вела Благоева, която създава ранния сборник „Подарък за децата“ през 1902 г. и въвежда идеята за общонационален художествен език, като обработва народни приказки, пренаписвайки ги на книжовен език. Докладът на д-р Галина Димитрова („Огънчето на Поезията в художествената проза на Петя Дубарова“) се премести няколко десетилетия напред, за да разгледа творческото наследство на Петя Дубарова, и разви тезата, че всички прозаически произведения на Дубарова могат да бъдат насочени както към децата и юношите, така и към възрастните. От изследователския поглед не убягна и развитието на българския куклен театър на критическите страници на сп. „Златорог“ – в изследването си „Театралните представления за деца. Типология и критическа рецепция в сп. „Златорог“ доц. Мариета Иванова-Гиргинова разви наблюдението, че драматургичните практики у нас стъпват на руски традиции и разгледа редица куклени и драматически произведения за деца, като акцентира върху семейния куклен театър на братя Прошек. Д-р Гергана Асенова, в изследването си „Идеята за родното в пиесите за деца на Добри Немиров“, анализира книгата на Немиров „Пиеси за деца“, излязла за първи път в 1919, днес библиографска рядкост. В нея, чрез езика и сюжетите в детската драма, поучаващото начало се реализира чрез елементи от българския бит и фолклор, обвързва се с тежкия исторически контекст, в който пиесите са създавани – в края на Първата световна война.

Развитието на българската детска литература зад граница бе предмет на доклада на доц. Таня Казанджиева „Българската литература за деца извън пределите на Родината“ и на презентацията на Елизабета Георгиев „Българска литература за деца и юноши в Сърбия. История, жанрови специфики, тенденции“. Таня Казанджиева представи накратко, в ретроспективен план, известни автори на литературата за деца на български език в Р Сърбия след втората половина на ХХ в., които трасират пътя на тази литература, свързвайки я с традициите на българската. Този подход предостави възможност да се проследи и съвременното състояние на литературата за деца в Западните покрайнини, като се изследва творчеството на един от най-значимите автори на литературата за деца на български език в Сърбия днес – Елизабета Георгиев. Самата Елизабета Георгиев, от своя страна, представи историята, жанровите специфики и тенденции на българската литература за деца и юноши в Сърбия, началото ѝ, свързано с детското списание „Другарче“ (1962 – 2012) и развитието ѝ днес в списание „Фарче“. Докладът на проф. Евдокия Борисова и доц. Мая Горчева „Смъртта на автора и дилемите на редактора в раждането на една детска поетическа книга“ представи книга с детска поезия, която следва феномена „литература от чекмеджето“, постави въпроси от естетико-рецептивистко, литературоведско и етическо естество, които възникват при издаването на ръкопис *postmortem* на автора.

Вторият ден от конференцията се откри с обзорния доклад „За някои български творци и пътя към сърцата на децата“ на д-р Елена Давчева – тя направи своеобразен панорамен преглед на творческите пътища на писателите юбиляри, присъствието им в три читанки и възможностите на читателската им рецепция. Д-р Росица Чернокожева изследва креативните приключения на Лиско в 10-те повести за любимия детски герой на Борис Априлов, акцентира върху заложените в приключенията на лисичето екзис-

тенциални въпроси, които детето от ранна възраст, с оскъдения си опит, се стреми да разреши: въпросите на приятелството, забраната, социалната норма. Писателската фигура на Емил Коралов бе интерпретирана в доклада на д-р Елена Борисова „Фантастичният свят на Емил Коралов“ през основополагащата му роля в българската детско-юношеска фантастична проза – изследването отбеляза и читателската рецепция на историите за Жари и Морското момиче и изследва трансформацията на фантастичния образ от приказен към научнофантастичен. На Георги Райчев, който е сред юбиларите тази година, бяха посветени два доклада: в изследването си „Един текст – два варианта („Снаха лястовичка“)" д-р Емилия Алексиева съпостави детайлно два варианта на текста: фолклорната легенда, публикувана през 1940 г. в издателство „Хемус“, и архивния вариант, от който писателят се отказва, но който се оказва по-подробен, по-конкретен и по-богат на детайли, с по-добре мотивирани постъпки, по-добре очертана социална среда, по-дълбок психологизъм. В текста си „Анти-приказката „Майчина клетва“ на Георги Райчев и нейната модерна регресия“ доц. Румен Шивачев засегна психоаналитично, през схващанията на Юнг, Бетелхайм и др. въпроса за двойственото, негативно-позитивно отношение на майката към децата ѝ, постави въпроса за естетическите инструменти на дидактизма. Идеалният (детски) свят бе разгледан в неговата социалистическа версия, в която педагогическото говори чрез/на идеологически език: в доклада си „Идеалният свят на Надя Трендафилова“ доц. Александра Антонова запозна с една по-слабо изследвана писателка от Габрово и нейни стихове, приказки и пиеси за деца от 1950-те и 1960-те години. Като разгледа редица символно-идеологизирани реалности на социалистическия живот и функционирането им в художествена среда, изследователката предложи тезата, че в посочените текстове на Надя Трендафилова, социалистическият свят на детето е показан не просто като идеалния свят, но е сбъднатият идеален детски свят, светът, в който представа и реалност еклипсират, светът, който детето трябва да поддържа, развива, брани.

В своя обзор „Днешният български автор на литература за деца в променящия се глобален свят“ писателката Весела Фламбулари зададе въпроса колко актуална е българската детска литература днес, как тя отразява тревогите на днешния свят, които рефлектират и у децата, днес по-информирани от всякога. Чрез проблема за българчетата в чужбина, които са изправени пред затруднението със своята национална идентичност, Фламбулари запита национална или глобална е българската литература за деца:

Вярвам, че фантастичният елемент е решението, той заляга в основата на съвременното авторско творчество. Светът се нуждае от авторовата чувствителност, изразена искрено, по теми, които са изконни.